

Vemmenæs 23. april 1994

af Gunnar Kjær Mortensen

Ideen med at rejse en mindesten over de syv allierede flyvere, som omkom ved Vemmenæs 23. april 1944, opstod i efteråret 1989, da jeg fik besøg fra New Zealand af Ruth Taylor. Hun var søster til flyets navigatør Douglas William Vaughan, som ligger begravet i Aabenraa sammen med de øvrige besætningsmedlemmer.

Under besøget kunne det jo ikke bortforklares, at der på Tåsinge intet er bevaret om denne begivenhed, hvorimod besætningsmedlemmer fra Vornæs-flyet er mindet ved en sten på Landet kirkegård.

I 1992 forelagde jeg ideen om at rejse en mindesten i Vemmenæs for museumslaugets bestyrelse, og ideen blev meget velvilligt modtaget, og nogle af de første spørgsmål dukkede naturligt op:

- hvem skulle stå for et sådant arrangement?
- hvorfra skulle man skaffe penge?
- hvor skulle mindestenen i givet fald stå?

Efter forskellige drøftelser nedsattes »Komiteen til rejsning af mindesten i Vemmenæs«, som kom til at bestå af Knud Helles, Hans Marquardsen og Erik Hansen fra museumslauget og derudover Bernahr Nielsen, Vemmenæs, Didier Gautier, Bjerreby, Anders Bjørnvad, Bisserup, Sjælland og undertegnede.

Med hensyn til fremskaffelse af penge, var det mest nærliggende at ansøge et antal fonde om tilskud. I starten gik det lidt trægt, men efterhånden indløb der en række pæne bidrag, så beholdningen nåede op over 25.000 kr. De velvillige bidragsydere var:

Harald Halberg
Unidanmark Fonden
Hannibal Sanders Fond
Christmas Møllers Mindefond

SFDSs Fond

Den danske Brigades soldaterforening (Danforce)

Peter Neech (veteran, England)

Ditte Bennike

Carl Christian Hinchely

Kirsten Bjørnvad

De Allieredes danske Våbenfæller

Evald Brinck

Hvad angår placeringen, var der flere hensyn at tage. Hvis det skulle være ude på selve stedet, ville det blive ret afsides uden direkte adgang til offentlig vej. Ved at rekonocere i området faldt øjnene snart på en meget indlysende placering: I midten af græsarealet ved bybussernes vendesløjfe, hvor Gravvængevej udmunder i Vemmenæsvej i den østlige udkant af Vemmenæs by.

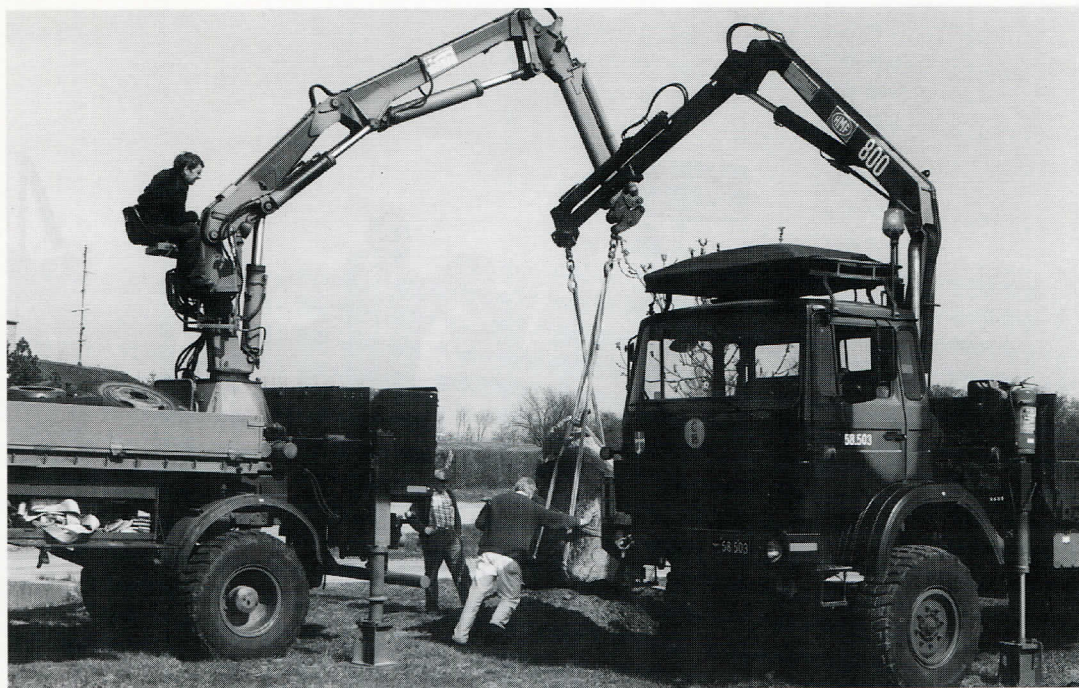
Ved forespørgsel til udvalget for teknik og miljø i Svendborg kommune var man straks meget velvillig angående denne placering.

At finde den rigtige sten var også et kapitel for sig. Jeg spurgte først hos lensgreven i Tranekær, Preben Ahlefeldt-Laurvig, som var meget imødekommende. I den følgende weekend var jeg ude at rekonocere på de anviste steder og måtte kæmpe mig gennem brombærranker, men desværre var stenene ikke helt så store, som det var ønskeligt, da der jo skulle være plads til 7 navne plus tekst.

Det var rygtedes, at jeg var på jagt efter en stor sten, og jeg fik et tip om, at der var fundet en stor sten på Carl-Otto Nielsens jord i Frellesvig i nærheden af Stengade sø.

Ved nærmere eftersyn var den meget velegnet, idet den havde en stor plan forside og iøvrigt havde en smuk form.

Ejeren var straks med på ideen og overlod stenen til det gode formål.

To af Flyvevåbnets kraner ved at sænke stenen på plads i Vemmenæs, og stenhuggermester Hans Broch-Mikkelsen styrer stenen. Foto: Flyvevåbnet.

Næste udfordring var at få stenen transporteret til stenhugger og derfra til opstillingsstedet, når den var blevet forsynet med inskription.

I betragtning af at der var tale om flyvere, lykkedes det at overtale det danske flyvevåben til at bistå med denne opgave. Afhentningen af stenen på Langeland fandt sted under vinterens kraftigste snefald (hvor unødigt udkørsel blev frarådet), men det lykkedes at få stenen bragt til Broch-Mikkelsens stenhuggeri i Nyborg uden problemer.

På et tidligere tidspunkt havde jeg taget kontakt til chefen for 75. Squadron på basen Ohakea i New Zealand og foreslået, om det var en idé, at 75. Squadron donerede et bronzerelief til den gode sag, og efter kort tid kom der positivt svar. De havde besluttet at skænke et bronzerelief til formålet, og jeg skulle blot oplyse om den ønskede størrelse, så ville de få arbejdet udført på et bronzestøberi i

New Zealand. I begyndelsen af februar ankom det smukke relief via den danske ambassade i London.

Programmet for selve mindstensafsløringen kom på plads i store træk, men da det kunne forudses, at selve mindstensafsløringen ville blive afviklet på forholdsvis kort tid, pønsede vi på at arrangere en form for sammenkomst bagefter, ikke mindst af hensyn til de udenlandske gæster og alle de særligt indbudte. Der blev derfor rettet henvendelse til lensbaron N. Iuel-Brockdorff (Valdemars Slot). Henvendelsen blev særdeles positivt modtaget, og komiteen fik stillet riddersalen vederlagsfrit til rådighed for en efterfølgende reception og plancheudstilling.

Der var naturligvis en række praktiske ting, som skulle på plads, og herunder kan nævnes: Trafikregulering, parkering, stole, højttalere, indkøb m.v. Politiet gav tilladelse til afspærring af vejen, og kommunen blev taget i

*Medlem af mindstenskomiteen, Anders Bjørnvad, byder nordmændene velkommen til Vemmenæs.
Foto: Erik Hansen.*

Til venstre den britiske ambassadør i Danmark, Hugh Arbuthnott, i samtale med biskop Vincent Lind og fru Edel Lind. Foto: Anders Bjørnvad.

Udsnit af de indbudte gæster og tilskuere. På forreste række sidder (fra venstre:) Gordon Neech, England, Daphne Neech, England, Peter R. R. Neech, England, Erna Vatle, Norge, Ingeborg Birkeland, Norge, Alf Vatle, Norge, Fru. Svejgaard, Oberst M. Svejgaard, Chef for Flyvestation Skrydstrup, Flight Lieutn. N. K. Milne, 75. Squadron New Zealand, Mrs. Sibbald, New Zealand, Wing Commander G. J. Sibbald, New Zealand og Storbritanniens ambassadør Hugh Arbuthnott. Foto: Erik Hansen.

ed, at der ikke pludselig under ceremonien dukkede en bybus op, som skulle vende!

Under forberedelserne havde vi et møde med Ejvind Skov fra Hjemmeværnets politiafd., og der blev aftalt en hel række praktiske ting, som vi slet ikke havde skænket en tanke. På selve dagen, da et stort antal biler og mennesker ankom samtidig, viste det sig at være til stor hjælp, for Hjemmeværnet havde fint styr på trafikregulering og parkering, så det behøvede komiteen ikke at bekymre sig om.

Komiteen havde den glæde at modtage tilsagn fra biskop Vincent Lind som hovedtaler, og desuden kom der tilsagn om deltagelse af den britiske ambassadør i Danmark, Hugh Arbuthnott.

Med hensyn til den rette formulering af indbydelser til mere prominente personer samt tilrettelæggelsen af selve mindstensafsløringen hentede komiteen uvurderlig hjælp hos Anders Bjørnvad. I sin egenskab af forfatter til »Faldne Allierede Flyvere 1939-1945« har han deltaget i flere lignende arrangementer i de senere år og har derfor givet mange gode råd til de øvrige medlemmer af komiteen.

Det blev besluttet at indlægge et par sange i arrangementet, og der blev derfor truffet aftale med »Tåsingekoret«s leder, Keld Thrane, og desuden blev der truffet aftale med Søren Lolk Ottosen om at fremføre en trompetsolo.

Det lykkedes endvidere at få en række soldaterforeninger, veteranorganisationer fra besættelsestiden, spejdere m.v. til at møde frem med fane, og dette gav synsmæssigt arrangementet et vældigt løft.

I løbet af den sidste måned indløb der svar fra alle de indbudte fra nær og fjern. Fra det newzealandske luftvåben kom der tilsagn fra Wing Commander G. J. Sibbald og flyverløjtnant K. L. Milne (sidstnævnte, som var tjenstgørende i 75. Squadron, ankom til Skrydstrup i et militært jagerfly!). 75. Squadron Association var repræsenteret ved foreningens sekretær, Stan Brooks, og desuden deltog Peter Neech, England. Begge de sidstnævnte var veteraner, og Peter Neech havde endda deltaget i det samme togt 23.4 1944, men var nået velbeholden hjem.

Fra Norge kom tilsagn fra 10 personer, herunder 3 søskende til agterskytte Ivar Larson, men desværre fik en af disse, Nils Kalvenes, problemer med hjertet og måtte blive hjemme.

Dagen inden mindstensafsløringen havde komiteen desuden arrangeret, at det blev lagt blomsterbuketter på de syv grave i Aabenraa. Dette blev i praksis udført af Maria Kristiansen, København, og det var forøvrigt også hende, som har en stor del af æren for, at jeg fandt frem til flere af de new zealandske besætningsmedlemmers pårørende.

Da dagen nærmede sig, havde vi naturligvis alle lidt sommerfugle i maven, for dette her havde vi jo aldrig prøvet før, – og kunne vi nu stole på, at arrangementet ikke druknede i regn?

Men alle bekymringer blev gjort til skamme! Dagen oprandt med det flotteste solskinsvejr og en let vind, som kunne strække alle flagene.

Bag den tildækkede mindesten var der sat fem flagstænger, og der blev hejst flag fra Danmark, Norge, England, New Zealand og Canada.

Så begyndte gæsterne at ankomme, og det

var imponerende at se de smukke nationaldragter fra Norge.

De opstillede stole var forsynet med navneskilte, og efterhånden som de indbudte gæster ankom, blev de fulgt hen til deres pladser. En lang række danske og udenlandske veteraner bar i dagens anledning store ordner, og dette faldt fint i tråd med, at de faldne flyvere var militærpersoner, som var faldet i kamp.

Ud over de indbudte var det glædeligt, at så mange lokale beboere havde fundet vej til Vemmenæs, og den store lokale opbakning blev derved understreget. Løseligt anslået var der 3-400 mennesker til stede.

Da museumslaugets formand var bortrejst til USA, faldt det i min lod på komiteens vegne at byde velkommen.

Derpå sang hele forsamlingen, understøttet af »Tåsingekoret«, »En lærke letted – «

Så blev ordet givet til dagens hovedtaler, biskop Lind, Odense. Vi har med Vincent Linds tilladelse gengivet talen i sin helhed i umiddelbar forlængelse af denne artikel.

Dernæst talte Wing Commander G. J. Sibbald, New Zealand Defence Staff, London. I sin tale kom han ind på de lidelser og tab, som især ramte 75. Squadron. Således var det denne enhed, som mistede næstflest besætninger under krigen.

Som næste punkt på programmet blæste Søren Lolk Ottosen »Prins Jørgens March« på trompet. Det var denne melodi, man under besættelsen kunne høre over BBC til de danske lyttere.

Dette var optakten til selve afsløringen. Ingeborg Birkeland fra Norge (søster til agterskytte Ivar Larson) og Wing Commander Sibbald gik frem til stenen og fjernede det hvide klæde, og man fornemmede et sus gennem forsamlingen, da den smukke natursten med indskrift og bronzerelief blev synlig.

Der var herefter nedlægning af kranse, og den første blev nedlagt af den britiske ambassadør. Derefter fulgte kranse fra det newzealandske luftvåben, pårørende samt en

Ingeborg Birkeland, Norge, lægger en buket til minde om broderen, agterskytte Ivar Larson. Foto: Erik Hansen.

lang række veteranorganisationer, og alt foregik med værdighed og præcision med sænkning og hævnning af fanerne.

Derpå blev der sunget »Altid frejdig – « sammen med »Tåsingekoret«, og dette dannede afslutningen i Vemmenæs.

Alle de indbudte kørte derpå til Valdemars Slot, hvor de blev budt velkommen af lensbaron N. Iuel-Brockdorff. I riddersalen var der lejlighed til at nyde en forfriskning og se på plancheudstillingen, som viste et udsnit af de fundne fotos og dokumenter om den tragiske begivenhed. Der var endvidere på et bord udstillet det eneste bevarede, men stærkt medtagne maskingevær fra flyet. Under denne sammenkomst, som omfattede ca. 180 personer, ønskede den britiske ambassadør at

sige et par ord. På det britiske folks vegne ønskede han at takke danskerne for den ære, man viste de faldne allierede flyvere. Navnlig ønskede han at takke befolkningen på Tåsinge og komiteen for det smukke og bevægende arrangement.

Den næste, som fik ordet, var sekretæren for 75. Squadron Association, Stan Brooks, England. I slutningen af sin tale kaldte han Maria Kristiansen og undertegnede frem, idet han på vegne af foreningen ønskede at overrække det synlige bevis på, at vi var udnævnt til livsvarige æresmedlemmer af 75. Squadron Association (den engelske afd.).

Derpå ønskede Ingeborg Birkeland fra Norge at sige et par ord, og hun kom ind på den uvished, de under krigen havde levet i. Først efter krigen fik de kendskab til, at broderen var gået ind i Royal Air Force og var blevet dræbt, og dette var et stort chock for hele familien. Hun sluttede med at overrække gaver fra den norske familie, deriblandt en ugle udskåret i træ.

Efter arrangementet på Valdemars Slot rejste en del hjem, men de udenlandske gæster og komiteens medlemmer med ægtefæller mødtes om aftenen til spisning (på sammenskudsbasis) på Svendborg Vandrerhjem, hvor langt de fleste var indkvarteret.

Der var lavet bordplan, således at de udenlandske gæster blev fordelt, og der blev således lejlighed til at lære hinanden at kende under mere afslappede former.

Under hele arrangementet i Vemmenæs, på Valdemars Slot og ved indledningen på vandrerhjemmet blev der optaget video, og dette var ikke mindst at hensyn til de pårørende i New Zealand, England og Canada, som af helbredsmæssige eller økonomiske årsager havde måttet afstå fra at deltage.

Der er efterfølgende fra nær og fjern indløbet mange breve, som samstemmende har udtrykt tilfredshed med arrangementets gennemførelse. Begivenheden vil i efteråret blive fyldigt omtalt i 75. Squadron Associations

medlemsblad, og der er ingen tvivl om, at mange britiske veteraner og deres pårørende i de kommende år vil lægge vejen om ad Vemmenæs.

Gunnar Kjær Mortensen, kommuneingeniør, Slotsgade 26, 5953 Tranekær. Født 5/3 1947 i

Vester Skerninge. Har som hobby arbejdet en del med slægtshistorie samt lokalhistorie vedrørende Vester Skerninge, Sydthy, Tåsinge og Langeland. Forfatter til bogen »Tåsinges Bomærker« (Tåsinge Museumsblad 1977), »Vemmenæs 23. april 1944« (Tåsinge Museumsblad 1994), samt artikler i tidligere udgaver af Tåsinge Årbog.

Mindestenen i Vemmenæs. Foto: Gunnar Kjær Mortensen.